

Skirmantė GADEIKYTĖ

Generalinės prokuratūros Viešojo intereso

gynimo skyriaus

vyriausiojo prokuroro padėjėja, teisės magistrė

Rinktinės g. 5A, LT-01515 Vilnius

Tel.: (8 5) 250 0902

El. p. *skirmante.gadeikyte@prokuraturos.lt*

ASMENŲ TEISĖTŲ LŪKESČIŲ PROBLEMA GINANT VIEŠĄJĮ INTERESĄ

Pranešimas tarptautinėje konferencijoje

„Viešasis interesas versus teisėti lūkesčiai“, Vilnius, 2014

Pranešimo tikslas – pasidalyti įžvalgomis dėl konferencijos temos – viešojo intereso ir teisėtų lūkesčių kaip konstitucinių vertybių santykio, apžvelgti prokuroro, kaip universalios viešojo intereso gynimo subjekto, įgaliojimus ir kompetenciją, aptarti prokuroro intervencijos į susiklosčiusius teisinius santykius teisinės prielaidas ir sąlygas, atskleisti, kokiais aspektais asmenų teisėtų lūkesčių problema yra aktuali prokurorui vykdant viešojo intereso gynimo funkciją.

Konferencijos tema suponuoja, kad viešasis interesas ir asmenų teisėti lūkesčiai bendru atveju yra susikertančios, priešingos vertybės. Siekiant įvertinti, ar tokiai pozicijai galima būtų pritarti, negalima apsieiti be trumpos šių teisinių kategorijų analizės.

Viešasis interesas – daug diskusijų kelianti kategorija. Teisės aktuose nepateikiama universalios ir aiškios viešojo intereso apibrėžties. Bendrąja prasme viešasis interesas suprantamas kaip teisiniai gėriai, reikšmingi visuomenei ar jos daliai, kurių apsauga būtina Konstitucijoje įtvirtintų pamatinių visuomenės vertybių užtikrinimui. Atkreipsiu dėmesį į kelis esminius momentus iš Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijos.

Konstitucinis Teismas yra pasisakęs, kad viešasis interesas – tai visuomenės ar jos dalies interesai, kuriuos valstybė, vykdydama savo funkcijas, įpareigota užtikrinti ir tenkinti. Jis suprantamas kaip objektyviai egzistuojantis *teisėtas asmens* ar asmenų grupės *lūkestis*, kurį asmuo (asmenų grupė) puoselėja teisinėje valstybėje ir kuris išeina už privataus intereso ribų. Viešojo intereso, kaip valstybės pripažinto

ir teisės ginamo visuomeninio intereso, įgyvendinimas yra viena svarbiausių pačios visuomenės egzistavimo ir raidos sąlygų (Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d., 2001 m. balandžio 2 d., 2005 m. gegužės 13 d. nutarimai). Konferencijos temos požiūriu šis išaiškinimas ypač įdomus, nes patį viešąjį interesą apibrėžia kaip teisėtą asmenų lūkestį teisinėje valstybėje, kuris išeina už privataus intereso ribų.

Taip pat Konstitucinis Teismas yra ne kartą konstatavęs, jog valstybės, kaip visos visuomenės politinės organizacijos, paskirtis – užtikrinti žmogaus teises ir laisves, garantuoti viešąjį interesą (Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d., 2004 m. gruodžio 13 d., 2004 m. gruodžio 29 d., 2006 m. sausio 16 d. nutarimai). Tačiau kiekvienas viešasis interesas tegali būti grindžiamas pamatinėmis visuomenės vertybėmis, kurias įtvirtina, saugo ir gina Lietuvos Respublikos Konstitucija, jo įtvirtinimas ir užtikrinimas, gynimas ir apsauga yra konstituciškai motyvuoti.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau ir – LAT) praktikoje pripažįstama, kad viešasis interesas gali egzistuoti įvairiose visuomenės gyvenimo srityse, yra kintantis, dinamiškas, viešojo intereso sąvoka yra vertinamojo pobūdžio, jos turinys gali būti atskleidžiamas analizuojant faktines konkrečios bylos aplinkybes ir aiškinant bei taikant joms konkrečias teisės normas (LAT 2010 m. gruodžio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-555/2010; 2012 m. lapkričio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-501/2012). Taigi teismas kiekvieną kartą turi *ad hoc* nustatyti viešojo intereso buvimo faktą.

Bendraja prasme viešasis interesas suprantamas kaip teisiniai gėriai, reikšmingi visuomenei ar jos daliai, kurių apsauga būtina Konstitucijoje įtvirtintų pamatinių visuomenės vertybių užtikrinimui.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas (toliau ir – LVAT) formuoja praktiką, kad, taikant Administracinių bylų teisenos įstatymą (toliau ir – ABTĮ), viešasis interesas turi būti suvokiamas kaip tai, kas objektyviai yra reikšminga, reikalinga, vertinga visuomenei ar jos daliai, o asmens teisė ginti viešąjį interesą administracinių bylų teisenoje apibrėžiama kaip įstatymu numatytų asmenų teisė įstatymo numatytais atvejais kreiptis į administracinį teismą ginant tai, kas objektyviai yra reikšminga, reikalinga, vertinga visuomenei ar jos daliai (LVAT 2008 m. liepos 25 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A¹⁴⁶-335/2008; LVAT 2004 m. sausio 23 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A³-11/2004; LVAT 2005 m. lapkričio 23 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A¹³-1725/2005).

Asmenų teisėti lūkesčiai yra vienas iš teisinės valstybės principo elementų greta teisinio tikrumo ir teisinio saugumo, kuriuos visus privalo užtikrinti valstybė. Konstitucinio Teismo aktuose ne kartą konstatuota, kad neatsiejami teisinės valstybės principo elementai yra teisėtų lūkesčių apsauga, teisinis tikrumas ir teisinis saugumas. Teisinio saugumo principas – vienas iš esminių Konstitucijoje įtvirtinto teisinės valstybės principo elementų, reiškiantis valstybės pareigą užtikrinti teisinio

reguliavimo tikrumą ir stabilumą, apsaugoti teisinių santykių subjektų teises, taip pat įgytas teises, gerbti teisėtus interesus ir teisėtus lūkesčius. Neužtikrinus teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo ir teisinio saugumo, nebūtų užtikrintas asmens pasitikėjimas valstybe ir teise (Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d., 2004 m. gruodžio 13 d., 2007 m. lapkričio 22 d., 2008 m. vasario 20 d. nutarimai).

Pažymėtina, kad pagal Konstituciją yra saugomi ir ginami ne visi iš bet kurio įstatymo ar kito teisės akto kylantys lūkesčiai, bet tik tie, kurie kyla iš pačios Konstitucijos ar iš įstatymų bei kitų teisės aktų, neprieštaraujančių Konstitucijai. Tik tokie lūkesčiai gali būti laikomi teisėtais, tik tokie teisėti lūkesčiai yra saugomi ir ginami Konstitucijos (Konstitucinio Teismo 2003 m. kovo 4 d. nutarimas).

Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad viešasis interesas, kaip bendras valstybės, visos visuomenės ar visuomenės dalies interesas, turi būti derinamas su individo autonominiiais interesais, nes ne tik viešasis interesas, bet ir asmens teisės yra konstitucinės vertybės (Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d., 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimai). Šios Konstitucijoje įtvirtintos vertybės – asmens teisių ir teisėtų interesų apsauga bei gynimas ir viešasis interesas – negali būti priešpriešinamos ir šioje srityje būtina užtikrinti teisingą pusiausvyrą (Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje konstatuota, jog teisinių santykių stabilumas ir apibrėžtumas taip pat yra viešojo intereso dalis (žr., pvz., LAT 2010 m. balandžio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-143/2010).

Apibendrinant pasakytina, kad ir viešasis interesas, ir asmens teisėti lūkesčiai turi vienodą konstitucinės vertybės statusą, ir kaip teisiniai gėriai negali būti tarpusavyje priešinami ar laikomi vienas kitą paneigiančiais. Kasacinio teismo praktikoje teisinių santykių stabilumas ir apibrėžtumas, senaties instituto, kurio paskirtis – užtikrinti civilinių santykių stabilumą ir apibrėžtumą, normų taikymas yra įvardyti kaip viešojo intereso dalis.

Teiginį, kad prokuroras, gindamas viešąjį interesą ir inicijuodamas civilinę ar administracinę bylą, daro intervenciją į susiklosčiusius teisinius santykius, galime aptikti ir teismų praktikoje, ir viešojoje erdvėje. Pastebėtina, kad prokuroro bylos ginant viešąjį interesą inicijavimas (kreipimasis į teismą) savaime nereiškia intervencijos į teisinius santykius. Pastaruosius modifikuoja ar nutraukia įsiteisėjęs teismo sprendimas, kuriuo patenkinama dalis ar visi prokuroro reikalavimai. Žvelgiant apibendrintai, akivaizdu, kad tokia intervencija nenutiktų be aktyvių prokuroro veiksmų ginant viešąjį interesą. Kyla klausimas, kaip viešojo intereso gynimo funkcija yra suderinama su teisėtų lūkesčių apsauga, teisiniu tikrumu ir teisiniu saugumu? Pastebėtina, kad tai ne vien teisinis, bet ir politinis klausimas – kiek ir kokiomis formomis valstybė gali kištis į susiklosčiusius ir ypač privačius santykius. Prokurorui ginčijant administracinius aktus, turime dar daugiau diskusijų keliančią situaciją:

ar valstybė gali kvestionuoti savo pačios aktų teisėtumą (žinant, kad ir prokuroras yra valstybės pareigūnas, ir administraciniai aktai yra priimti valstybės institucijų (išimtis – savivaldos institucijos)? Ieškant atsakymų pirmiausia derėtų apžvelgti prokuroro kaip universalus viešojo intereso gynimo subjekto statuso, kompetencijos ir įgaliojimų ypatumus. Apžvelgus teisinį reglamentavimą ir teismų praktiką, išskirtini šie prokuroro, kaip universalus viešojo intereso gynimo subjekto, ir jo kompetencijos (įgaliojimų) ypatumai:

Prokuroro pareiga ginti viešąjį interesą – konstitucinė (Lietuvos Respublikos Konstitucijos 118 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad prokuroras įstatymo nustatytais atvejais gina asmens, visuomenės ir valstybės teises bei teisėtus interesus).

Turi teisę, o kartu ir pareigą ginti viešąjį interesą Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo (toliau vadinama – Prokuratūros įstatymas) 19 straipsnio 1 dalyje nustatytais sąlygomis (kai nustato teisės akto pažeidimą, kuriuo pažeidžiamos asmens, visuomenės, valstybės teisės ir teisėti interesai, ir toks pažeidimas laikytinas viešojo intereso pažeidimu, o valstybės ar savivaldybių institucijos, kurių veiklos srityse buvo padarytas teisės aktų pažeidimas, nesiėmė priemonių jam pašalinti, arba kai tokios kompetentingos institucijos nėra) ir būdais.

Kompetencija spręsti dėl viešojo intereso pažeidimo neribojama konkrečiais atvejais (LAT 2010 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-363/2010). Prokuroras, kaip universali institucija viešajam interesui ginti, yra išimtis tarp kitų viešojo intereso gynimo subjektų – institucijų, kurios yra įgaliotos ginti viešąjį interesą, kurio pažeidimas pasireiškia tik tam tikrų teisių ir teisėtų interesų, kurių apsauga yra institucijos kompetencija, pažeidimu (žr. LAT 2013 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-291/2013).

Baigtinis priemonių ginti viešajam interesui sąrašas (Prokuratūros įstatymo 19 str. 3 d. 1, 3, 8, 9 p.). Problema – įstojimas trečiuoju asmeniu, nes tokia forma nenumatyta CPK 49 str.

Kaip nepriklausomas, specifinius valdingus įgaliojimus turintis valstybės pareigūnas yra savarankiškas ir diskretiškas priimti sprendimus jam pavestais klausimais (LAT 2012 m. lapkričio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-501/2012).

Byloje neturi materialiojo teisinio, o tik procesinį suinteresuotumą.

Prokuroras, spręsdamas dėl viešojo intereso gynimo (Prokuratūros įstatymo 2 str. 2 d. 7 p.), vykdo vieną iš savo funkcijų – padeda užtikrinti teisėtumą (Prokuratūros įstatymo 2 str. 1 d.) – atlikdamas atitinkamus procesinius veiksmus, numatytus Prokuratūros įstatymo 19 str. 2 d. (pastaba – 2008-07-01 įstatymo Nr. X-1661 redakcija, galiojusi nuo 2008-07-17 iki 2011-12-31) (LVAT administracinė byla Nr. AS-525-231/2010).

Prokuroras – nepriklausomas įstatymų vykdymo priežiūros garantas (LAT 2013 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-291/2013).

Taigi, intervencijos kaip bylos ginant viešąjį interesą inicijavimo teisinės prielaidos yra konstitucinės ir įstatymo normos, nustatančios prokuroro statusą, kompetenciją ir įgaliojimus.

Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad prokurorų, kaip valstybės pareigūnų, įgaliojimai teisės aktuose negali būti apibūdinami kaip jų subjektinė teisė, kurią jie gali įgyvendinti savo nuožiūra, t. y. kaip tokia teisė, kuria jie gali pasinaudoti arba nepasinaudoti; tokie įgaliojimai – tai ir pareigos, kurias prokurorai ne tik gali, bet ir privalo įgyvendinti, jeigu yra įstatymuose nustatytos sąlygos (Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas). Tai reiškia, kad prokuroras, kaip nepriklausomas įstatymų vykdymo priežiūros garantas, savo iniciatyva ar pagal kitų asmenų pareiškimus nustatęs viešojo intereso pažeidimą, privalo imtis priemonių, kad pažeistas viešasis interesas būtų apgintas, t. y. nustatęs viešojo intereso pažeidimą, visais atvejais privalo imtis priemonių, kad įstatymo nustatyta forma ir tvarka pažeidimas būtų pašalintas (LAT 2012 m. lapkričio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-501/2012).

Kasacinio teismo taip pat konstatuota, kad, nustačius faktą, jog valstybės institucijos priimtas aktas prieštarauja imperatyviosioms įstatymo normoms, neabejotinai yra viešasis interesas, kad šis pažeidimas būtų kuo greičiau pašalintas. Dėl to prokuroras, nustatęs valstybės institucijos veikloje neteisėtumo faktą, ne tik turi teisę, bet ir privalo į tokį faktą reaguoti įstatymo nustatytais priemonėmis. Viena iš tokių priemonių yra CPK 49 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta prokuroro teisė inicijuoti civilinę bylą. Šiuo atveju civilinė byla inicijuojama viešajam interesui apginti (LAT 2006 m. kovo 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-194/2006).

Iš konstitucinės jurisprudencijos ir teismų praktikos darytina išvada, kad prokuroras turi konstitucinėje ir įstatymo normoje įtvirtintą pareigą, nustatęs viešojo intereso pažeidimą, visais atvejais imtis priemonių, kad įstatymo nustatyta forma ir tvarka pažeidimas būtų pašalintas. Prokuroras taiko viešojo intereso gynimo priemones esant Prokuratūros įstatymo 19 str. 1 d. sąlygoms. Atkreiptinas dėmesys, kad Prokuratūros įstatymas nenumato galimybės prokurorui atsisakyti ginti viešąjį interesą dėl mažareikšmiškumo, nenustačius būtinybės ir pan.

Vykdydami viešojo intereso gynimo funkciją prokurorai atsižvelgia į teismų praktikos formuojamas nuostatas, pvz., LVAT yra nurodęs, kad viešojo intereso gynimas – tai specialių valstybės įgaliotų subjektų specifinė veikla, viešojo intereso gynimu galimai daroma intervencija į susiformavusius teisinius santykius bei kitų asmenų subjektines teises, todėl nors viešąjį interesą ginantiems subjektams taikomas dispozityvumo principas, tačiau jis ribojamas viešojo ir individualių interesų deriniu (LVAT 2009 m. vasario 12 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁸²²-65/2009).

Atsižvelgiant į teismų praktiką, nepaisant, kad Prokuratūros įstatyme tokios teisės normos nenustatytos, Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2014-01-31 įsakymu Nr. I-25 patvirtintose Rekomendacijose dėl viešojo intereso gynimo numatyta

galimybė nustačius teisės aktų pažeidimus, o kartu ir viešojo intereso pažeidimą, vadovaujantis bendraisiais teisės principais atsisakyti kreiptis į teismą, kai nustatyti teisės aktų reikalavimų pažeidimai yra neesminiai, neturėję lemiamos reikšmės ginčo teisiniame santykiyje priimtų sprendimų rezultatui (35.1 p.); valstybei, visuomenei, asmeniui padaryta žala laikytina mažareikšme, palyginti su galimomis bylinėjimosi išlaidomis (35.2 p.), esant kelių viešųjų interesų konkurencijai ir nusprendus, kad kreipiantis į teismą dėl vieno iš jų gynimo kiti viešieji interesai gali būti pažeisti arba nebus tinkamai apginti racionaliomis sąnaudomis (35.3 p.). Galima vertinti, kad šiomis Rekomendacijų normomis prokuratūra pripažįsta esant tam tikrų teisėtų lūkesčių ir teisinio stabilumo problemų viešojo intereso gynimo veiklos srityje ir jas sprendžia institucijos lygmeniu. Teisinio stabilumo ir teisėtų lūkesčių apsaugos aspektu šios normos sveikintinos, tačiau kartu ir kritikuotinos dėl nepakankamos teisinės galios – konstitucinės funkcijos vykdymo reglamentavimas, mano nuomone, reikalauja įstatymų, o ne institucijos vidaus teisės aktų lygmens, o Rekomendacijos negali konkuruoti su įstatymais.

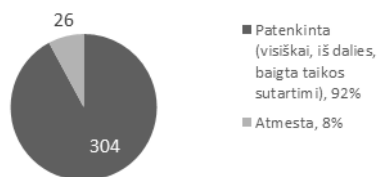
Manau, įdomus ir klausimas, koks yra prokuroro intervencijos į susiklosčiusius teisinius santykius mastas. Kaip minėta, „intervencija“ yra gana sąlyginė sąvoka, taigi siūlau ją traktuoti kaip iš dalies ar visiškai laimėtas prokuroro inicijuotas bylas (tokiu atveju susiklostę teisiniai santykiai yra modifikuojami ar net nutraukiami). Iš pateiktų diagramų (duomenys iš Lietuvos Respublikos prokuratūros 2013 metų metinės ataskaitos Lietuvos Respublikos Seimui) matyti, kad 2013 metais prokurorai siekdami apginti viešąjį interesą inicijavo 316 civilinių ir administracinių bylų (1 pav.). Tais pačiais metais teismai įsiteisėjusiais galutiniais sprendimais išnagrino 330 prokurorų 2013 ir ankstesniais metais inicijuotų bylų, iš kurių 92 proc. atvejų iš dalies ar visiškai patenkino prokuroro reikalavimus (t. y. įvyko intervencija į susiklosčiusius teisinius santykius), 8 proc. atvejų prokurorai bylas pralaimėjo (2 pav.). Vertinant ir interpretuojant skaičius atsižvelgtina į bendrą Lietuvos teismuose nagrinėjamų bylų skaičių.

Prokurorų procesiniai dokumentai 2013 m.

1 pav.

Prokurorų inicijuotų bylų nagrinėjimo rezultatai 2013 m.

2 pav.

Atlikęs tyrimą, prokuroras savarankiškai ir diskretiškai sprendžia dėl teisės akto sudarant sandorį ar priimant administracinį aktą pažeidimo, kuris laikytinas viešojo

intereso pažeidimu. Pažymėtina, kad praktikoje pažeidimais, laikytinai viešojo intereso pažeidimu, laikomi imperatyvių teisės normų ir konstitucinių ir įstatymuose nustatytų principų pažeidimai. Nustatęs sandorio ar administracinio akto neteisėtumą, pasireiškiantį teisinio imperatyvo pažeidimu ir lemiantį viešojo intereso pažeidimą, prokuroras nebeturi pagrindo preziumuoti šio sandorio ar administracinio akto pagrindu susiklosčiusių santykių ir lūkesčių teisėtumo. Konstitucijos ir įstatymo įpareigojimas visais atvejais šalinti nustatytą neteisėtumą apima ir pasekmių pašalinimą. Prokuroras yra saistomas ir bendrojo teisės principo, pripažįstamo ir taikomo ir teismų praktikoje, kad iš neteisės teisė neatsiranda.

Taigi, ginant viešąjį interesą intervencija į susiklosčiusius teisinius santykius yra neišvengiama. Todėl itin svarbu, kad ji būtų pamatuota, o tai ir yra pagrindinis diskusijas keliantis klausimas. Atsižvelgiant į teisinį reguliavimą ir teismų praktiką manytina, kad iš prokuroro kaip valstybės pareigūno pozicijos pamatuota yra intervencija reikalaujant panaikinti teisės imperatyvui prieštaraujancius sandorius ir/ar administracinius aktus, kurie pažeidžia viešąjį interesą – pamatines visuomenės vertybes, kurias įtvirtina, saugo ir gina Lietuvos Respublikos Konstitucija, tai, kas objektyviai yra reikšminga, reikalinga, vertinga visuomenei ar jos daliai. Konkrečioje byloje klausimą, ar intervencija yra pamatuota ir būtina, sprendžia teismas, patenkindamas ar atmesdamas prokuroro reikalavimus.

Pastebėtina, kad schema, kai dėl susiklosčiusių santykių ir lūkesčių teisėtumo sprendžiama prieš tai įvertinus sandorio ir/ar administracinio akto teisėtumą, taikoma ir teismuose, pvz., kasacinis teismas pasisakė, kad „teisės teorijoje bei teismų jurisprudencijoje galioja bendrasis principas, kad iš neteisės teisė neatsiranda (*ex in jure non oritur jus*), o iš neteisėto sandorio jokie kasatoriaus teisėti lūkesčiai negalėjo susiformuoti“ (LAT 2013 m. liepos 26 d. civilinė byla Nr. 3K-3-424/2013). Niekinės sutarties pagrindu civilinių teisių ir pareigų teisėtai neatsiranda, todėl, konstatavus niekinį, imperatyviosioms įstatymo nuostatoms prieštaraujantį valstybinės žemės pirkimo–pardavimo sutarties pobūdį, yra pagrindas žemės sklypo įgijėją traktuoti įgijusiu teisės ir pareigas neteisėtai. Ta aplinkybė, kad valstybinė institucija pardavinėjo žemę, kurios neturėjo teisės parduoti, nesudaro pagrindo valstybinio žemės sklypo pirkėjo laikyti sąžiningu įgijėju vien dėl to, kad jis žemę pirkė iš valstybinės institucijos (ten pat).

Asmenų, turinčių teisėtų lūkesčių (teisėtų lūkesčių prezumpcija galioja tol, kol teismas įsiteisėjusiu sprendimu nekonstatuoja sandorio ar akto neteisėtumo), viena pagrindinių gynybos nuo prokuroro reikalavimų priemonių – praleisti ieškinio senaties ir/ar administracinio akto apskundimo terminai. Tai, kad prokurorui, nors su tam tikra specifika, taikomi tie patys terminai, laikytina įstatymais įtvirtinta teisiųjų santykių stabilumo ir asmenų teisėtų lūkesčių gynimo garantija. Taigi prokuroro veikloje teisėtų lūkesčių problema atsispindi kaip ieškinio senaties ir/ar administracinio akto apskundimo termino klausimai.

Ieškinio senatis kaip civilinės teisės institutas turi kelis tikslus: užtikrinti civilinių teisinių santykių stabilumą, jų teisių ir pareigų turinio teisinį apibrėžtumą bei teisingą faktinių aplinkybių nustatymą nagrinėjant civilines bylas. Kasacinio teismo praktikoje pasakyta, kad tiek pažeistų valstybės interesų gynimas, tiek ieškinio senaties instituto, kurio paskirtis – užtikrinti civilinių santykių stabilumą ir apibrėžtumą, normų taikymas yra viešojo intereso dalys ir tik teismas nustato, kurį iš šių dviejų viešųjų interesų konkrečiu atveju reikėtų ginti (LAT 2007 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-578/2007; 2008 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-38/2008; 2010 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-177/2010).

Remiantis LAT suformuota praktika, tais atvejais, kai civilinėje byloje nagrinėjami savarankiški reikalavimai, kurių vieni yra civilinio teisinio, kiti – administracinio teisinio pobūdžio, jiems atitinkamai turi būti taikomi ieškinio senaties terminai ir administracinių bylų teisenos terminai (LAT 2006 m. birželio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-380/2006; 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-588/2008; ir kt.). Kasacinio teismo praktikoje yra išaiškinta, jog Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo (toliau vadinama – ABTĮ) 33 str. 1 d. nustatytas vieno mėnesio administracinio akto apskundimo terminas yra ne ieškinio senaties, o procesinis teisės kreiptis į teismą terminas (LAT 2009 m. lapkričio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-533/2009; 2011 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-428/2011).

Praktikoje prokurorai dažniausiai susiduria su ABTĮ 33 straipsnio 1 dalyje nustatyto vieno mėnesio termino praleidimo ir termino eigos pradžios skaičiavimo problemomis. LVAT jurisprudencijoje yra vieningai pripažįstama, kad ABTĮ 33 straipsnio 1 dalyje nustatytas vieno mėnesio terminas, per kurį prokuroras turi kreiptis į teismą dėl viešojo intereso gynimo, prasideda nuo to momento, kai surenkama ar turėjo būti surinkta pakankamai duomenų, kad pažeistas viešasis interesas, prokurorui tampa suvokiama apie šio intereso pažeidimą.¹

Teismų praktikoje vieningai laikomasi nuostatos, kad tuo atveju, kai į teismą (tiek bendrosios kompetencijos, tiek administracinį) kreipiamasi ginant viešąjį interesą, termino tokiam ieškiniui (prašymui) paduoti eigos pradžia laikytina diena, kai pareiškėjas gavo pakankamai duomenų, kad yra pažeistas viešasis interesas (LAT 2007 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-578/2007; 2010 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-177/2010; LVAT 2005 m. rugsėjo 28 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A7-585/2005; 2009 m. gruodžio 24 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-1502/2009). Jeigu būtų konstatuota, kad viešąjį interesą ginantis subjektas (nagrinėjamu atveju – prokuroras), turėdamas pagrindą manyti,

---

¹ LVAT praktikos, nagrinėjant bylas pagal viešąjį interesą ginančių subjektų prašymus, apibendrinimas // Administracinė jurisprudencija, 2008, Nr. 6 (16), p. 325–363.

kad priimant atitinkamą sprendimą galėjo būti pažeisti teisės aktų reikalavimai, dėlse atlikti jo kompetencijai priskirtus veiksmus ir kreipimuisi į teismą, ginant viešąjį interesą, reikalingus duomenis surinko per nepagrįstai ilgą terminą, tai terminas pareiškimui paduoti turėtų būti skaičiuojamas nuo tada, kai tokie duomenys turėjo ir galėjo būti surinkti (LVAT 2007 m. lapkričio 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A17-742/2007; LAT 2010 m. balandžio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-143/2010). Įdomu, kad termino eigos pradžia nustatoma ir remiantis objektyviuoju kriterijumi (turėjo ir galėjo būti surinkti), ir subjektyviuoju (tampa suvokiama apie viešojo intereso pažeidimą).

Taigi termino pradžia viešąjį interesą ginančiam subjektui kreiptis į teismą skaičiuojama nuo tada, kai pareiškėjas gavo pakankamai duomenų, kad pažeistas viešasis interesas, ar nuo tada, kai tokie duomenys turėjo ir galėjo būti surinkti, priklausomai nuo to, kuris momentas atsiranda anksčiau (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. kovo 20 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS-556-162-09). Daugiausia problemų prokurorams kelia papildomų duomenų rinkimas. Jis teismo gali būti vertinamas kaip nepagrįstas delsimas.

Prokurorui praleidus ieškinio senatį ar ABTĮ 33 straipsnio 1 dalyje nustatytą terminą, galimos šios teismo pozicijos:

1) ABTĮ 33 str. 1 d. netaikoma, kai, atsižvelgiant į ginamų teisių ir vertybių pobūdį ir svarbą, gali būti padaryta išvada, kad byloje nėra pagrindo taikyti administracinio reikalavimo senaties termino pagal ABTĮ 33 str. 1 d. (LAT 2010 m. spalio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-417/2010).

2) Sprendžiamas praleisto termino atnaujinimo klausimas. Tuo atveju, kai konstatuojamas senaties termino kreiptis į teismą su ieškiniu dėl viešojo intereso gynimo praleidimas, tai dar nereiškia absoliutaus pagrindo atmesti tokį ieškinį – teismo turi būti pasverta, kuri iš vertybių yra svarbesnė konkrečioje viešojo intereso gynimo byloje, įvertintos visos aplinkybės, dėl kurių ilgą laiką nebuvo kreiptasi į teismą dėl viešojo intereso gynimo, taip pat įvertinti prokuroro, viešojo administravimo subjekto veiksmai, fizinio ar juridinio asmens, kurio naudai priimti ginčijami administraciniai aktai, veiksmai jų teisėtumo ir sąžiningumo aspektu (LAT 2011 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-523/2011). Vis dėlto, nors ieškinio senaties institutas, užtikrindamas civilinių teisių santykių stabilumą ir apibrėžtumą, nustatytu terminu riboja galimybę ginti pažeistas teises, įstatyme įtvirtinta teismo teisė jį atnaujinti, kai teismas pripažįsta, kad terminas praleistas dėl svarbios priežasties (CK 1.131 straipsnio 2 dalis). Klausimą, ar ieškinio senaties termino praleidimo priežastys pripažintinos svarbiomis, sudarančiomis pagrindą jį atnaujinti, teismas sprendžia atsižvelgdamas į ieškinio senaties teisinio instituto esmę ir paskirtį, ginčo esmę, ieškovo elgesį bei kitas reikšmingas aplinkybes, taip pat į protingumo, sąžiningumo bei teisingumo kriterijus (CK 1.5 straipsnis). Jei

teismas konstatuoja, kad pareikštu ieškiniu siekiama apginti visuomenei svarbius interesus, ieškiniui pareikšti sudėtinga per įstatyme nustatytą terminą surinkti reikiamus duomenis, ar egzistavo kitos aplinkybės, sukludžiusios jam laiku kreiptis į teismą dėl pažeistų teisių gynimo, ieškovas ėmėsi aktyvių veiksmų ginti pažeistas teises, o praleistas terminas nėra neprotingai ilgas, pareikšto ieškinio atmetimas dėl ieškinio senaties termino pasibaigimo neatitiktų ieškinio senaties instituto paskirties. Tokiu atveju viešasis interesas užtikrinti realią pažeistų subjektinių teisių apsaugą nusveria interesą garantuoti teisinių santykių stabilumą. Ieškinio senaties termino atnaujinimo klausimas turėtų būti sprendžiamas byloje, kuriose ginamas viešasis interesas, ginčijant galimus neteisėtus aktus, kuriems likus galioti būtų paneigta kito asmens teisė ir iš neteisės atsirastų teisė. Tokia ieškinio senaties taikymo praktika suformuota LAT jurisprudencijoje (LAT 2007 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-578/2007 ir kt.).

Paminėtina ir teismo iniciatyvą atnaujinant praleistą terminą rodanti praktika, kai apeliacinės instancijos teismas pažymėjo, kad prašymas atnaujinti praleistą terminą nebuvo pateiktas, o jį atnaujinti teismo iniciatyva nesant svarbių priežasčių nebuvo pagrindo (CK 1.131 straipsnio 2 dalis). Tačiau šioje byloje nustatyta, kad prokuroras ėmėsi veiksmų ginčyti galbūt nepagrįstus nuosavybės teisių atkūrimo aktus, ir, nors šie veiksmai nebuvo operatyvūs, pripažintina, kad tai rodė prokuroro siekį ginčyti atsakovams atkurtas nuosavybės teises. Atsižvelgdama į šias priežastis, prokuroro ieškinyje keliamų klausimų išnagrinėjimo svarbą, į tai, kad praleistas terminas nėra neprotingai ilgas, kasacinio teismo teisėjų kolegija sprendė, kad bylą nagrinėję teismai turėjo įvertinti galimybę atnaujinti praleistą ieškinio senaties terminą (CK1.131 straipsnio 2 dalis) (LAT 2013 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-675/2013).

LVAT praktikoje sprendžiant klausimus dėl ABTĮ 33 ir 34 straipsnių nustatytų terminų praleidimo ir šių terminų atnaujinimo, be kita ko, turi būti atsižvelgiama į šias aplinkybes:

- laiko tarpsnį nuo sužinojimo apie akto priėmimą iki teisės kreiptis į teismą realizacijos;
- laiko tarpsnio adekvatumą informacijos apimčiai ir sudėtingumui teisiškai įvertinant esamą situaciją;
- teisingumo ir protingumo kriterijus (LVAT 2004 m. gegužės 11 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A¹¹-426/2004);
- aplinkybę, kad kreipimosi parengimas reikalauja atitinkamų laiko sąnaudų (LVAT 2013 m. balandžio 8 d. nutartis adm. byloje Nr. AS⁴⁹²-173/2013).

Pvz., konkrečioje byloje teismas pripažino, kad duomenų rinkimas buvo atliktas iš esmės tinkamai – prokuroras papildomus, jo nuomone, viešajam interesui ginti būtinus duomenis surinko per pakankamai trumpą laikotarpį – tris mėnesius nuo

pirminės informacijos apie viešojo intereso pažeidimą gavimo dienos, todėl nėra pagrindo daryti išvadą, jog pareiškėjas vilkino duomenų rinkimo procesą. Teismas vertino, kad 8 dienų laikotarpis, kurį pareiškėjas pavėlavo kreiptis į teismą, yra labai nežymus ir, kaip minėta, yra pagrįstas įrodymais, jog pareiškėjas rinko papildomą medžiagą. Byloje nėra duomenų dėl pareiškėjo nesąžiningo elgesio, piktnaudžiavimo procesinėmis teisėmis. Kolegijos vertinimu, visų aptartų aplinkybių visuma leidžia daryti išvadą, jog prašymas teismui anksčiau nebuvo paduotas dėl objektyvių priežasčių (LVAT 2013 m. balandžio 8 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS⁴⁹²-173/2013).

3) Nustačius, kad yra pagrindas skundą atmesti dėl praleisto termino materialaus teisinio intereso gynimui, materialinės teisės normų taikymas nevertintinas, prokuroro pareiškimas atmestas (LVAT 2008 m. lapkričio 4 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-1790-08).

4) Nustačius, kad praleistas ABTĮ 33 straipsnio 1 dalyje nustatytas terminas, prašymą atsisakoma priimti (ABTĮ 37 str. 2 d. 8 p.) ar byla nutraukiama (ABTĮ 101 str. 6 p.)

Atskirai paminėtina LVAT praktika, pagal kurią bylą nagrinėjantis teismas turi teisę atsisakyti ginti viešąjį interesą net ir tais atvejais, kai prokuroras nepraleido vieno mėnesio termino kreiptis į teismą (skaičiuojant nuo momento, kai surinkti ar turėjo būti surinkti duomenys apie viešojo intereso pažeidimą), tačiau yra praėjęs nepateisinamai ilgas terminas nuo atitinkamų administracinių aktų priėmimo ir teisinių santykių atsiradimo momento. Šiuo atveju teisinių santykių stabilumui suteikiama prioritetingė gynyba lyginant su prokuroro siekiamais apginti teisiniais gėriais. Teismas yra pasisakęs, kad teisinių santykių stabilumas laikomas didesne vertybe tuo atveju, jei viešojo administravimo subjektai ilgai dėsė pranešti prokurorui apie galimą viešojo intereso pažeidimą (LVAT nutartys administracinėse bylose Nr. A¹⁴⁶-335/2008; Nr. A⁵⁷⁵-1576/2008). Atkreiptinas dėmesys, kad institucijų pareigą nedelsiant informuoti prokurorą apie galimai pažeistą interesą teismas kildina iš įstatymo viršenybės, tarnybinio bendradarbiavimo, efektyvumo (Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo 3 straipsnio 1, 5, 6 punktai) ir kitų gero administravimo principų, tačiau pastebėtina, kad ši institucijų pareiga nėra nustatyta teisės aktuose, numatant jos vykdymo sąlygas, terminus, atsakomybę už nevykdymą. Teismo nuomone, vertinant, ar nebuvo praleistas terminas prokurorui kreipiantis į teismą, svarbu atsižvelgti ne tik į tą momentą, kada prokurorui tapo žinoma apie viešojo intereso gynimo būtinybę konkrečiu atveju, bet ir į institucijos, kurios prašymu prokuroras ėmėsi viešojo intereso gynimo, veiksmus, operatyvumą ginant savo pažeistas teises (LVAT 2008 m. liepos 25 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A¹⁴⁶-335/2008; 2009 m. gruodžio 31 d. nutartis administracinėje byloje Nr. P⁶⁶²-228/2009, 2009 m. birželio 26 d. nutartis administracinėje byloje Nr. P⁸²²-121/2009 ir kt.). Tokia praktika

lemia, kad prokuroras, būdamas nepriklausomas universalus viešojo intereso gynimo subjektas, tampa labai priklausomas nuo institucijų veiksmų teikiant informaciją, t. y. nuo institucijų veikimo ar neveikimo priklauso prokuroro galimybės sėkmingai įvykdyti savo konstitucinę funkciją – apginti viešąjį interesą. Svarbu ir tai, kad prokuroras neturi teisinių svertų reikalauti pateikti pirminę informaciją (pranešimą) be ilgo delsimo, išsamią ir pan., nes nevykdo bendrosios priežiūros.

Apibendrinant pasakytina, kad problema glūdi ne tiek prokuroro veiksmuose ginant viešąjį interesą, o prokuroro veikime po labai ilgo laiko tarpo nuo teisinių santykių susiklostymo. Nepateisinamai ilgas terminas, ilgas institucijų delsimas teismų praktikoje įvardijami kaip 10 ir daugiau metų (LVAT 2013 m. rugsėjo 10 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A¹⁴⁶-1003/2013).

Pažymėtina, kad teisės aktai neleidžia prokurorui atsisakyti ginti viešąjį interesą vien tuo pagrindu, kad institucijos pateikė informaciją po ilgo delsimo. Priešingai, tai, kad institucija nesiėmė veiksmų šalinti neteisėtumą (o tuo atveju, kai prašo prokuroro ginti viešąjį interesą, būtent taip ir yra), sudaro trečiąją Prokuratūros įstatymo 19 str. 1 d. nustatytą viešojo intereso gynimo sąlygą.

BAIGIAMOSIOS IŽVALGOS

Ir viešasis interesas, ir asmens teisėti lūkesčiai, kurie yra viešojo intereso dalis, turi konstitucinės vertybės statusą ir kaip teisiniai gėriai negali būti tarpusavyje priešinami ar laikomi vienas kitą paneigiančiais.

Prokurorui vykdant konstitucinę viešojo intereso gynimo funkciją, intervencija į susiklosčiusius teisinius santykius laikytina neišvengiama, nes prokuroras privalo imtis priemonių pašalinti neteisėtumą, apimant ir neteisėto sandorio ir/ar administracinio akto pasekmes.

Lūkesčių teisėtumo klausimas negali būti išspręstas neišnagrinėjus prokuroro kvestionuojamo viešąjį interesą pažeidžiančio sandorio ir/ar administracinio akto, iš kurių kyla lūkesčiai, teisėtumo.

Manytina, kad pagrindinė problema asmenų teisėtų lūkesčių aspektu yra ne pats prokuroro veikimas ginant viešąjį interesą, o veikimas (intervencija) po, teismų vertinimu, nepateisinamai ilgo laiko tarpo nuo teisinių santykių susiformavimo.

Nevykdydamas bendrosios priežiūros, nesant pavaldumo ir atskaitomybės santykių tarp prokuroro ir viešojo administravimo institucijų, prokuroras neturi teisinių svertų gauti pirminę informaciją apie galimą viešojo intereso pažeidimą per tokį terminą, kuris neužkirstų kelio apginti viešąjį interesą.

Viešojo administravimo subjektų ilgo delsimo pranešti prokurorui apie galimą viešojo intereso pažeidimą problema spręstina teikiant aiškų prioritetą aktyviam viešojo administravimo subjektų veikimui laiku šalinant viešojo intereso pažeidimus

turimos kompetencijos srityje, o informacijos apie galimą viešojo intereso pažeidimą teikimą prokurorui ar kitai kompetentingai institucijai aiškiai reglamentuojant kaip pareigą, nustatant šios pareigos vykdymo sąlygas ir atsakomybę už nevykdymą.

Diskutuotina, kaip prokuroro konstitucinės teisės ir kartu pareigos apginti viešąjį interesą saistymas su viešojo administravimo subjektų tinkamais veiksmais (pirminės informacijos prokurorui suteikimu be ilgo delsimo) dera su prokuroro kaip universalus, konstitucinę pareigą vykdančio nepriklausomo subjekto statusu.

LITERATŪRA

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios, 1995, Nr. 40-987.
2. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 118 straipsnio pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios, 2003, Nr. 32-1316.
3. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.
4. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas // Valstybės žinios, 2011, Nr. 85-4126.
5. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 85-2566.
6. Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas // Valstybės žinios, 2003, Nr. 42-1919.
7. Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 15, 17, 19, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 28, 33, 34, 35, 36, 37, 40, 41, 44, 47, 52 straipsnių pakeitimo ir papildymo, įstatymo papildymo 34-1, 39-1 straipsniais ir 38 straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymas // Valstybės žinios, 2011, Nr. 91-4333.
8. Rekomendacijos dėl viešojo intereso gynimo (patvirtintos Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2014-01-31 įsakymu Nr. I-25). Prieiga per internetą: <<http://www.prokuraturos.lt/nbspnbspViešojointeresosgynimas/tabid/163/Default.aspx>>.
9. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas.
10. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 2 d. nutarimas.
11. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d. nutarimas.
12. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. kovo 4 d. nutarimas.
13. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas.
14. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas.
15. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas.
16. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas.

17. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas.
18. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas.
19. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. lapkričio 22 d. nutarimas.
20. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. vasario 20 d. nutarimas.
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-363/2010.
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. lapkričio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-501/2012.
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. kovo 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-194/2006).
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-291/2006.
25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gruodžio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-555/2010.
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. balandžio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-143/2010.
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-291/2013.
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. liepos 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-424/2013.
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-578/2007.
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-38/2008.
31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-177/2010.
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. birželio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-380/2006.
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-588/2008.
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. lapkričio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-533/2009.
35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-428/2011.

36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-523/2011.
37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-578/2007.
38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. spalio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-417/2010.
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-675/2013.
40. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007 m. lapkričio 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A17-742/2007.
41. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2005 m. rugsėjo 28 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A7-585/2005.
42. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. gruodžio 24 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-1502/2009.
43. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. kovo 20 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS-556-162-09.
44. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2004 m. sausio 23 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A³-11/2004.
45. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2005 m. lapkričio 23 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A¹³-1725/2005.
46. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. balandžio 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS-525-231/2010.
47. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2004 m. gegužės 11 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A¹¹-426/2004.
48. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. balandžio 8 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS⁴⁹²-173/2013.
49. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. vasario 12 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁸²²-65/2009.
50. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008 m. lapkričio 4 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-261-1790-08.
51. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008 m. liepos 25 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A¹⁴⁶-335/2008.
52. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2008 m. rugsėjo 26 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁵⁷⁵-1576/2008.

53. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. gruodžio 31 d. nutartis administracinėje byloje Nr. P⁶⁶²-228/2009.
54. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2009 m. birželio 26 d. nutartis administracinėje byloje Nr. P⁸²²-121/2009.
55. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. rugsėjo 10 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A¹⁴⁶-1003/2013.
56. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos, nagrinėjant bylas pagal viešąjį interesą ginančių subjektų prašymus, apibendrinimas // Administracinė jurisprudencija, 2008, Nr. 6 (16), p. 325–363.
57. Lietuvos Respublikos prokuratūros 2013 metų veiklos ataskaita. Prieiga per internetą: <<http://www.prokuraturos.lt/Veikla/Ataskaitos/Veiklosataskaitos/tabid/515/Default.aspx>>.